

پیشگفتار

سال ۱۳۹۶ سال پر فراز و نشیبی برای اقتصاد ایران بود. در این سال اقتصاد ایران که گمان می‌رفت در مسیر بهبود و پیشرفت قرار گرفته است دوباره با مشکلاتی مواجه گردید که رهایی از آن تدبیر دوچندان مضاعفی را نیاز دارد. در واقع در ابتدای سال ۱۳۹۶ آثار گشایش‌های حاصل از برجام کمتر شد و آنچه در سال ۱۳۹۵ و به یمن گشایش‌های پسابرجام با افزایش صادرات نفتی و استفاده از ظرفیت‌های خالی تولید مانند رشد صنعت خودرو و افزایش تولید و صادرات فلزات پایه، برای اقتصاد ایران رشد اقتصادی قابل توجهی را رقم زده بود، در پایان سال ۱۳۹۶ جای خود را به بدبینی‌هایی نسبت به پایداری آمریکا به تعهدات خود در برجام و احتمال اعمال مجدد تحریم‌ها داد. شاید بتوان گفت مهم‌ترین اتفاق اقتصادی سال ۱۳۹۶ جهش قیمت ارز در ماه‌های پایانی سال ۱۳۹۶ و اثر آن بر سایر بازارهای موزی بود. زیرا که افزایش حدود ۲۰ درصدی ارزش واردات در نتیجه‌ی رشد مصرف خصوصی و به تبع آن افزایش قابل توجه در مصارف ارزی کشور از یک سو و از سوی دیگر، تأخیر در وصول بخش عمده‌ای از درآمدهای نفتی، کاهش تمایل صادرکنندگان غیرنفتی برای بازگرداندن منابع ارزی خود به سیستم مالی کشور و نیز رشد تقاضای سفته‌بازی در بازار ارز به دلیل شکل‌گیری انتظارات منفی نسبت به آینده برجام، باعث ایجاد مازاد تقاضا در بازار ارز و شکل‌گیری نوسانات ارزی در روزهای پایانی سال ۱۳۹۶ گردید.

در حقیقت سال ۱۳۹۶ به ما نشان داد که به چه اندازه مسائل اقتصاد ایران با مسائل سیاسی و دیپلماسی گره خورده است و بهبود اقتصاد بدون داشتن برنامه‌ای برای دو مقوله دیگر روند مشکلات را متوقف نمی‌نماید. زمزمه فشارهای خارجی که در این سال بیشتر از سوی آمریکا به گوش می‌رسید و در سال ۱۳۹۷ به تحقق پیوست فضای انتظارات را در کشور به سوی نااطمینانی سوق داد که سبب افزایش شتابان در قیمت ارز و سکه در روزهای پایانی سال ۱۳۹۶ و در ادامه در سال بعد شد. با این حال هنوز اعداد اعلامی از سوی بانک مرکزی و مرکز آمار و نیز پیش‌بینی مراکز اقتصادی بین‌المللی مانند صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی از اقتصاد ایران برای سال ۱۳۹۶ و سال ۱۳۹۷ مثبت است، اما انتظار می‌رود که از نیمه دوم سال آینده تبعات تحریم‌ها بر بدنه اقتصادی در متغیرهایی همچون نرخ تورم، نرخ ارز و... خود را نمایان کند.

بخش واقعی

بر اساس محاسبات مقدماتی و اولیه مرکز آمار بر مبنای سال پایه ۱۳۹۰، نرخ رشد اقتصادی در سال ۱۳۹۶، ۳/۷ درصد بوده است. این رشد بدون احتساب بخش نفت در این مدت ۴/۳ درصد بوده است. در سوی مقابل بر اساس محاسبات مقدماتی بانک مرکزی رشد اقتصادی سال ۱۳۹۶ بر مبنای سال پایه ۱۳۹۰ نیز برابر ۳/۷ درصد می‌باشد، همچنین نرخ رشد محصول ناخالص داخلی بدون نفت برابر ۴/۶ درصد می‌باشد. در چند سال گذشته یکی از مواردی که همواره مورد نقد کارشناسان اقتصادی بوده تفاوت بیش از اندازه و اختلاف ارقام اعلامی مرکز آمار و بانک مرکزی بوده است اما به نظر می‌رسد در سال ۱۳۹۶ این اختلاف به حداقل رسیده است و علاوه بر آنکه نرخ رشد اقتصادی اعلام شده برای هر دو نهاد ۳/۷ درصد است در نرخ رشد اقتصادی بدون نفت نیز اختلاف به ۰/۳ درصد کاهش یافته است.

جدول شماره ۱: رشد محصول ناخالص داخلی بر اساس آمارهای بانک مرکزی و مرکز آمار

بانک مرکزی، سال پایه ۱۳۹۰ (رشد تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه)		مرکز آمار ایران، سال پایه ۱۳۹۰ (رشد تولید ناخالص داخلی به قیمت بازار)		شرح
رشد محصول ناخالص داخلی (بدون نفت)	رشد محصول ناخالص داخلی	رشد محصول ناخالص داخلی (بدون نفت)	رشد محصول ناخالص داخلی	
۰/۴	(۷/۷)	۱/۱	(۶/۲)	۱۳۹۱
۰/۵	(۰/۳)	۰/۰	(۰/۶)	۱۳۹۲
۳	۳/۲	۳/۲	۲/۶	۱۳۹۳
(۳/۱)	(۱/۶)	۰/۸	۰/۵	۱۳۹۴
۳/۳	۱۲/۵	۷/۱	۱۲/۲	۱۳۹۵
۴/۶	۳/۷	۴/۳	۳/۷	۱۳۹۶

در اینجا به دلیل استقلال بیشتر بانک مرکزی در تهیه و محاسبات آماری، به بررسی آمار بانک مرکزی در زمینه رشد اقتصادی کشور می‌پردازیم علاوه بر این مرکز آمار ایران تعدیلات زیادی را بر روی آمار خود انجام می‌دهد و در هر بروزرسانی ارقام خود را تغییر می‌دهد که اتکا به آن را مشکل می‌سازد، در نتیجه ما برای بررسی عملکرد اقتصادی بخش‌های مختلف اقتصاد به آمار بانک مرکزی ایران استناد می‌نماییم.

اگر نگاهی به سری زمانی رشد اقتصادی در سال‌های اخیر بیندازیم متوجه خواهیم شد در کمال تعجب وضعیت اقتصاد ایران بدون بخش نفت وضعیت با ثبات‌تری را داراست و به طور مثال در محاسبات مرکز آمار در پنج سال از شش سال مورد بررسی رشد اقتصادی بدون نفت بیش از رشد اقتصادی با نفت بوده است و تنها در سال ۱۳۹۵ به دلیل آثار مثبت برجام و برداشته شدن تحریم‌ها و بازگشت میزان صادرات نفت به حدود پیش از آغاز تحریم‌ها، اقتصاد ایران با محاسبه بخش نفت عملکردی بهتر نسبت به عدم وجود نفت داشته است و در مابقی سال‌ها کفه ترازو به نفع اقتصاد بدون نفت بوده است. در آمار اعلامی بانک مرکزی اگرچه در شش سال اخیر نرخ رشد اقتصاد بدون نفت در سه سال بیش از نرخ رشد اقتصادی با نفت بوده اما با این حال نوسانات کمتری برخوردار بوده و تنها در سال ۱۳۹۳ رشد منفی را تجربه نموده است در حالی که نرخ رشد اقتصاد با نفت در سه سال از شش سال منفی بوده است که در مجموع نشان دهنده آن است که اقتصادی ایران بدون نفت کمتر و دیرتر تحت تاثیر تحولات از بیرون قرار می‌گیرد و هر چه قدر وابستگی کشور به نفت کمتر باشد نوسانات اقتصادی ایران نیز کمتر خواهد شد و امکان برنامه‌ریزی برای بلندمدت بیشتر فراهم می‌شود.

جدول شماره ۲: رشد اقتصادی بخش‌های مختلف اقتصادی

سهم در رشد		سهم در اقتصاد		۱۳۹۶	۱۳۹۵	شرح
۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۵			
۰/۳	۰/۳	۹/۸	۱۰	۳/۲	۴/۲	کشاورزی
۰/۱	۹/۸	۱۳/۵	۱۲/۳	۰/۹	۶۱/۶	نفت
۱/۱	۰/۶	۲۲/۶	۲۲/۷	۵/۱	۲/۲	گروه صنایع و معادن
۰/۷	۱/۴	۱۳/۱	۱۳	۵/۲	۶/۶	صنعت و معدن
۰/۱	(۰/۸)	۵/۱	۵/۲	۱/۲	(۱۳/۱)	ساختمان
۲/۳	۱/۹	۵۶/۲	۵۷/۱	۴/۴	۳/۶	گروه خدمات
۰/۰	۰	۲/۲	۲/۱	۲/۳	۱/۷	کسر کارمزد احتسابی
۳/۷	۱۲/۵	۱۰۰	۱۰۰	۳/۷	۱۲/۵	رشد اقتصادی با احتساب نفت
-	-	۸۶/۵	۸۷/۷	۴/۶	۳/۳	رشد اقتصادی بدون احتساب نفت

بر اساس برآوردهای اولیه بانک مرکزی، تولید ناخالص داخلی کشور به قیمت پایه و به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰ از ۶,۶۹۱ تریلیون ریال در سال ۱۳۹۵ به ۶,۹۴۱ تریلیون ریال در سال ۱۳۹۶ افزایش یافته و گویای نرخ رشد ۳/۷ درصد طی دوره زمانی مذکور می‌باشد. با اینکه رشد اقتصادی همه گروه‌های اصلی اقتصاد در سال ۱۳۹۶، مثبت بوده است اما با این حال در سه ماهه‌های مختلف نوساناتی را نیز شاهد بوده‌ایم که هر کدام را به طور جداگانه در بخش مربوط به خود توضیح خواهیم داد.

در سال ۱۳۹۶ بیشترین رشد مربوط به بخش صنایع و معادن با ۵/۱ درصد می‌باشد. یکی از اخبار خوب این بخش مثبت شدن رشد بخش ساختمان پس از سال‌ها بود که امید به رونق را در اقتصاد ایران ایجاد نمود. پس از این بخش، بخش‌های خدمات و کشاورزی به ترتیب با ۴/۴ و ۳/۲ درصد رشد قرار دارند و در انتها نیز بخش نفت قرار دارد. این بخش که سال ۱۳۹۵ رشد ۶۱/۶ درصدی را تجربه نموده بود، در سال گذشته تنها ۰/۹ درصد رشد را تجربه نموده است. در مجموع می‌توان گفت که فصل تابستان بهترین عملکرد اقتصاد و فصل پاییز ضعیف‌ترین عملکرد را شاهد بودیم.

جدول شماره ۳: عملکرد بخش‌های مختلف اقتصادی در سال ۱۳۹۶

۱۳۹۶					شرح
کل	سه ماهه چهارم	سه ماهه سوم	سه ماهه دوم	سه ماهه اول	
۱,۵۳۹	۳۶۵	۳۸۳	۴۱۰	۳۸۱	ارزش افزوده (هزار میلیارد ریال)
۰/۹	(۴/۲)	(۳/۳)	۵/۷	۵/۹	تغییرات (درصد)
۴۵۶	۱۶	۱۱۲	۲۲۶	۱۰۳	ارزش افزوده (هزار میلیارد ریال)
۳/۲	۲/۱	۴	۳/۳	۲/۲	تغییرات (درصد)
۱,۶۶۰	۴۴۳	۴۰۱	۴۴۵	۳۷۰	ارزش افزوده (هزار میلیارد ریال)
۵/۱	۵/۵	۴/۵	۵/۵	۴/۶	تغییرات (درصد)
۸۷۵	۲۳۳	۲۱۹	۲۲۴	۲۰۰	ارزش افزوده (هزار میلیارد ریال)
۵/۲	۵/۴	۴/۲	۶/۱	۵	تغییرات (درصد)
۳۰۷	۸۸	۶۷	۹۷	۵۶	ارزش افزوده (هزار میلیارد ریال)
۱/۲	۲	۱/۴	۳/۱	(۳/۵)	تغییرات (درصد)
۳,۴۶۲	۹۲۶	۸۳۴	۸۶۷	۸۳۵	ارزش افزوده (هزار میلیارد ریال)
۴/۴	۴/۴	۴	۴/۸	۴/۳	تغییرات (درصد)
۶,۹۴۱	۱,۷۰۳	۱,۶۸۶	۱,۹۰۴	۱,۶۴۸	تولید ناخالص داخلی با احتساب نفت (هزار میلیارد ریال)
۳/۷	۲/۷	۲/۴	۵/۱	۴/۶	تغییرات (رشد) اقتصادی (درصد)
۵,۴۰۲	۱,۳۳۸	۱,۳۰۳	۱,۴۹۴	۱,۲۶۶	تولید ناخالص داخلی بدون احتساب نفت (هزار میلیارد ریال)
۴/۶	۴/۸	۴/۲	۴/۹	۴/۳	تغییرات (رشد) اقتصادی بدون نفت (درصد)

به منظور بررسی وضعیت اقتصاد ایران به بررسی عملکرد هر یک از بخش‌ها در سال ۱۳۹۶ می‌پردازیم؛

بخش نفت

همان گونه که در بخش قبلی گفته شد ارزش افزوده بخش نفت طی سال ۱۳۹۵، رشد مثبت ۶۱/۶ درصدی داشت که به دلیل برداشته شدن تحریم‌ها و افزایش تولید و صادرات نفت خام کشور بوده است، که البته تکرار چنین رشدی برای سال ۱۳۹۶ امکان‌پذیر نشد. در نیمه نخست سال ۱۳۹۶، بخش نفت رشدهای مثبت ۵/۹ و ۵/۷ را در بهار و تابستان تجربه نمود، اما در پاییز و زمستان با رشدهای به ترتیب ۳/۳- و ۴/۲- روبرو بود که سبب شد در مجموع این بخش تنها ۰/۹ درصد رشد را در کل سال ۱۳۹۶ تجربه نماید که پایین‌ترین میزان رشد در بین بخش‌های مختلف اقتصادی می‌باشد.

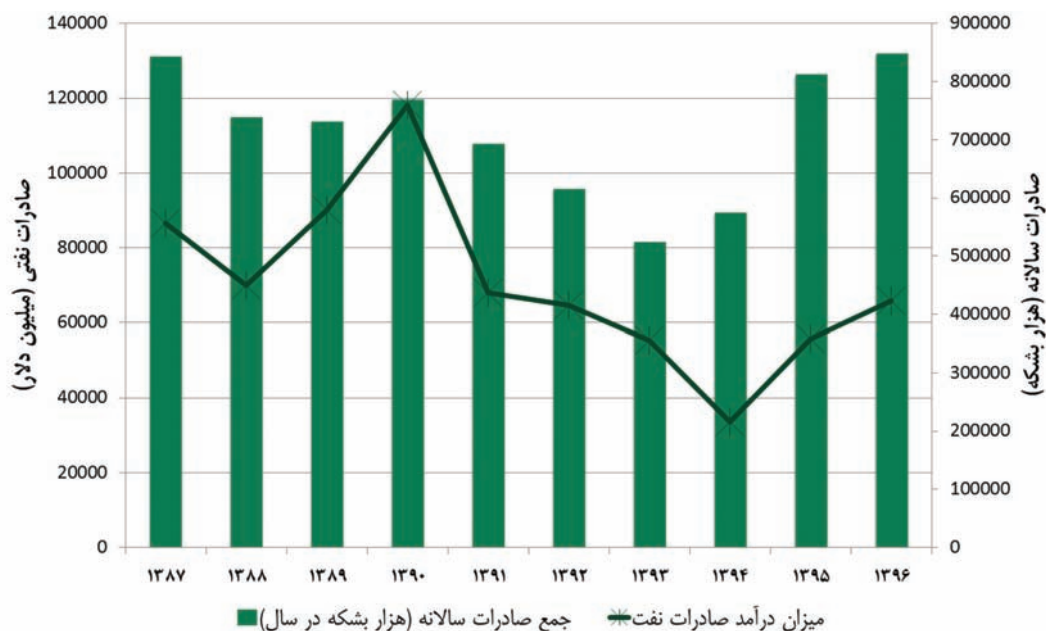
جدول شماره ۴: میزان تولید و صادرات نفت خام در سال های مختلف

سال	تولید روزانه (هزار بشکه)	صادرات روزانه (هزار بشکه در روز)	جمع صادرات سالانه (هزار بشکه در سال)	صادرات نفتی (میلیون دلار)	متوسط قیمت هر بشکه نفت صادراتی (دلار)
۱۳۸۷	۳,۹۴۵	۲,۳۰۹	۸۴۲,۷۸۵	۸۶,۶۱۹	۱۰۲/۸
۱۳۸۸	۳,۵۵۷	۲,۰۲۴	۷۳۸,۷۶۰	۶۹,۹۵۷	۹۴/۷
۱۳۸۹	۳,۵۳۶	۲,۰۰۲	۷۳۰,۷۳۰	۹۰,۱۹۱	۱۲۳/۴
۱۳۹۰	۳,۶۱۹	۲,۱۰۷	۷۶۹,۰۵۵	۱۱۸,۲۳۲	۱۵۳/۷
۱۳۹۱	۳,۷۳۲	۱,۹۰۰	۶۹۳,۵۰۰	۶۸,۰۸۳	۹۸/۲
۱۳۹۲	۳,۴۸۱	۱,۶۸۵	۶۱۵,۰۲۵	۶۴,۵۴۰	۱۰۴/۹
۱۳۹۳	۳,۰۶۳	۱,۴۳۵	۵۲۳,۷۷۵	۵۵,۴۰۶	۱۰۵/۸
۱۳۹۴	۳,۲۳۱	۱,۵۷۴	۵۷۴,۵۱۰	۳۳,۵۶۹	۵۸/۴
۱۳۹۵	۳,۷۶۱	۲,۲۲۴	۸۱۱,۷۶۰	۵۵,۷۵۲	۶۸/۷
۱۳۹۶	۳,۸۴۹	۲,۳۲۴	۸۴۸,۲۶۰	۶۵,۸۱۸	۷۷/۵

*ارقام محاسباتی و تقریبی می باشد.

بر اساس جدول فوق مشخص می گردد، تولید و صادرات نفت خام ایران در سال ۱۳۹۶ پس از سال ۱۳۸۷ مجدداً در بالاترین میزان قرار دارد با این حال این افزایش در صادرات به دلیل کاهش شدید قیمت نفت نتوانست سبب افزایش محسوسی در درآمدهای نفتی کشور شود و همانطور که مشاهده می شود درآمد نفتی کشور به نسبت پیش از سال ۱۳۹۲ همچنان از ارزش دلاری کمتری برخوردار است. با این حال این بیشترین میزان درآمد نفتی کشور در دوران دولت یازدهم و دوازدهم تاکنون می باشد.

نمودار شماره ۱: عملکرد صادراتی نفت کشور

بخش کشاورزی

ارزش افزوده بخش کشاورزی در سال ۱۳۹۶ به حدود ۴۵۶ تریلیون ریال (به قیمت سال پایه ۱۳۹۰) رسید که نسبت به سال پیش از آن، ۳/۲ درصد رشد نشان می دهد. در حال حاضر ارزش افزوده این بخش حدود ۹/۸ درصد تولید ناخالص داخلی می باشد، این بخش در کلیه فصول سال ۱۳۹۶ رشد مثبتی داشته است با این حال به نظر می رسد با توجه به مشکلات کشور در زمینه استفاده از منابع آبی و خشکسالی دامنه دار می بایست تجدید نظری در رابطه با رشد این بخش در اقتصاد ایران صورت گیرد.

بخش صنایع و معادن

در سال ۱۳۹۶، بخش صنعت بیشترین رشد را در بین بخش های کشور دارا بوده است به علاوه آنکه بخش ساختمان به عنوان یک زیربخش از آن پس از مدت ها و در سه فصل تابستان، پاییز و زمستان رشد مثبت را تجربه نمود که امیدها را برای رونق دوباره اقتصاد ایران و خروج از رکود زنده نمود. بخش صنایع معادن از دو زیر بخش صنعت و معدن و ساختمان تشکیل شده است. در زمینه صنایع طی این سال، تعداد پروانه های تاسیس با ۲۳/۶ درصد افزایش نسبت به سال قبل، به حدود ۱۹,۰۶۳ فقره رسیده است. همچنین میزان سرمایه مورد نیاز این مجوزها حدود ۳۷/۴ درصد افزایش داشته است. افزایش پروانه های تاسیس می تواند امید به خروج از رکود را به خوبی نشان دهد. پروانه های بهره برداری هم نسبت به مدت مشابه سال قبل به لحاظ تعداد ۳/۳ درصد افزایش و به لحاظ میزان سرمایه گذاری ۸/۷ درصد کاهش نشان می دهند.

جدول شماره ۵: وضعیت پروانه های تاسیس و بهره برداری صادره در سال ۱۳۹۶

شرح	تعداد		سرمایه گذاری (هزار میلیارد ریال)		رشد
	سال ۱۳۹۵	سال ۱۳۹۶	سال ۱۳۹۵	سال ۱۳۹۶	
پروانه تاسیس	۱۵,۴۱۷	۱۹,۰۶۳	۱,۲۳۳/۷	۱,۶۹۵/۱	۳۷/۴٪
پروانه بهره برداری	۵,۲۰۷	۵,۳۸۱	۲۸۳/۵	۲۵۹	(۸/۷)٪

منبع: نماگرهای بانک مرکزی

همچنین در سال ۱۳۹۶، تعداد مجوزهای ساختمانی صادر شده در کل مناطق شهری در مجموع ۴/۲ درصد نسبت به سال قبل افزایش داشته است. این نسبت در تهران و سایر مناطق شهری به ترتیب ۱۸/۸ و ۵/۹ درصد افزایش داشته اما در شهرهای بزرگ ۵/۹ درصد کاهش یافته است.

جدول شماره ۶: تعداد مجوزهای ساختمانی در مناطق شهری

عنوان	تعداد پرونده های ساختمانی (فقره)		رشد
	سال ۱۳۹۵	سال ۱۳۹۶	
تهران	۸,۶۰۰	۱۰,۲۰۰	۱۸/۸٪
شهرهای بزرگ	۲۵,۵۰۰	۲۴,۰۰۰	(۵/۹)٪
سایر مناطق شهری	۷۹,۷۰۰	۸۴,۴۰۰	۵/۹٪
کل مناطق شهری	۱۱۳,۸۰۰	۱۱۸,۶۰۰	۴/۲٪

سرمایه گذاری در این بخش در سال گذشته به حدود ۷۳۷/۴ تریلیون ریال رسید که نسبت به سال قبل، ۱۴/۹ درصد افزایش نشان می دهد.

جدول شماره ۷: سرمایه گذاری بر حسب مراحل ساخت (ارقام سرمایه گذاری به هزار میلیارد ریال)

منطقه/سال	سال ۱۳۹۵	سال ۱۳۹۶	تغییر *
شروع شده	۱۴۱	۱۸۱/۱	۸/۵٪
نیمه تمام	۳۶۳/۴	۴۲۵/۲	۹/۱٪
تکمیل شده	۹۷/۸	۱۳۱/۲	۵۴/۱٪
کل	۶۰۲/۲	۷۳۷/۴	۱۴/۹٪

* بر اساس اعلام بانک مرکزی آمار سرمایه گذاری بخش خصوصی در ساختمان های جدید مناطق شهری از ابتدای سال ۱۳۹۶ بر اساس سال پایه جدید محاسبه می شود. به دلیل تجدید نظر در بلوک های آماری، نتایج بررسی هاس جدید با آمار محاسبه شده بر مبنای سال پایه قدیم (۱۳۹۰) قابل مقایسه نمی باشد. از سال ۱۳۹۶ در محاسبه درصد تغییرها از آمار بررسی جدید سال ۱۳۹۵ استفاده شده است.

خدمات

بخش خدمات به عنوان بزرگترین بخش اقتصادی کشور رشد ۴/۴ درصدی را تجربه نمود و با سهم ۲/۳ درصدی بیشترین سهم را در کسب رشد ۳/۷ درصد اقتصاد داشته است. سهم این بخش در سال ۱۳۹۶ نسبت به سال قبل در حدود یک درصد کاهش یافت و به ۵۶/۲ درصد رسید اما با این حال همچنان بزرگترین سهم را در بین بخش های کشور داراست.

تحولات مسکن شهر تهران

در اسفند ماه سال ۱۳۹۶، تعداد معاملات آپارتمان های مسکونی شهر تهران به ۱۲/۳ هزار واحد مسکونی رسید که نسبت به اسفند ماه سال گذشته افزایش اندک ۰/۵ درصدی را تجربه کرد. این در حالی است که نسبت به تعداد ۱۸/۴ هزار واحد مسکونی معامله شده در بهمن ماه ۱۳۹۶ در حدود ۳۳/۱ درصد کاهش یافت. علی رغم کاهش تعداد معاملات در ماه پایانی سال به طور کلی بازار مسکن استان تهران از نیمه دوم سال وارد فاز پیش رونق شد و به نظر می رسد، این رونق طی سال ۱۳۹۷ نیز ادامه داشته باشد. در اسفند ماه سال ۱۳۹۶، متوسط قیمت یک متر مربع زیربنای واحد مسکونی معامله شده از طریق بنگاه های معاملات ملکی شهر تهران ۵۷/۶ میلیون ریال بود که نسبت به ماه مشابه سال قبل ۲۶/۱ درصد و نسبت به ماه قبل ۴/۶ درصد افزایش نشان می دهد.

جدول شماره ۸: عملکرد معاملات انجام شده در شهر تهران

شرح	مقطع زمانی			درصد تغییر	
	اسفند ۱۳۹۵	بهمن ۱۳۹۵	اسفند ۱۳۹۶	نسبت به ماه قبل	نسبت به ماه مشابه سال قبل
متوسط قیمت هر متر مربع (هزار ریال)	۴۴,۳۵۰	۵۵,۲۸۰	۵۹,۷۸۹	۴/۶٪	۲۶/۱٪
تعداد معاملات (واحد مسکونی)	۱۶,۳۷۴	۵,۰۴۶	۱۹,۱۰۷	(۳۳/۱)٪	۰/۵٪

همانطور که گفته شد آمار و ارقام در بازار مسکن نمایش دهنده ورود مسکن به فاز پیش رونق در سال ۱۳۹۶ بوده است. سئوالی که مطرح می شود این است که آیا در سال ۱۳۹۷ نیز این روند ادامه می یابد یا این افزایش قیمت تنها جرقه ای بود که دوباره خاموش می شود.

باید گفت بازار مسکن رقباتی قدری در سال آینده خواهد داشت. دو رقیب اصلی با توجه به شرایط کنونی بازار دلار و نیز بازار سکه و طلا می باشند و رقیب دیگر بازار سپرده های بانکی است که ممکن است بانک مرکزی دوباره با توجه به نقدینگی بالای کشور و بحرانی شدن برخی نرخ ها مانند دلار دوباره به افزایش آن حتی برای مدتی کوتاه رضایت دهد. البته تجربه نشان داده در صورتی که بازار دلار هیجانی شود بازار مسکن نیز تا حدودی افزایش قیمت را تجربه می نماید، چرا که سازندگان واحدهای نوساز ادعا می کنند که با افزایش قیمت دلار قیمت تمام شده ساخت و ساز افزایش می یابد لذا قیمت ها را به سرعت افزایش می دهند.

در سال های گذشته کارشناسان املاک همواره در تریبون های رسمی در پیش بینی های خود ادعا نموده اند که تقاضای سال آینده تقاضای مصرفی بوده و کسانی که با انگیزه سفته بازی وارد این بازار شوند ضرر خواهند نمود، اما آنچه که در حقیقت به وقوع پیوسته در برخی سال ها خلاف این ادعاها بوده و سودهای کلانی نصیب سفته بازان شده است. اگر بخواهیم از احتیاطی که همواره در پیش بینی ها وجود داشته فاصله بگیریم باید اذعان داشت که نقدینگی دنبال بازاری برای یافتن بالاترین سود می باشد، ممکن است این بازار، بازار دلار باشد یا سهام، یا مسکن و یا سپرده های بانکی. اگر نقدینگی ایجاد شده در این سال ها وارد بازار مسکن شود مطمئناً نرخ ها را تحت تاثیر قرار خواهد داد که تصمیماتی مانند نرخ سود سپرده ها که یک نرخ دستوری و از داخل است ممکن است بازار را ملتهب نماید و یا نرخ ارز که بر اساس تصمیماتی مانند خروج از برجام توسط آمریکا که یک بازیگر خارجی است تحت تاثیر قرار گیرد. با این حال به نظر می رسد در سال آینده نیز بازار مسکن به دلیل ورود خانه اولی ها به بازار و وام تعلق گرفته به آنان در محدوده واحدهای کم مترآژ و متوسط رشد خود را آغاز کند و زنجیره اثرات خود را به کلیه واحدها برساند. این تقاضا که یک تقاضای مصرفی است در کنار سایر شرایط سیاسی و اقتصادی داخلی و خارجی بازار مسکن را در سال ۱۳۹۷ تحت تاثیر قرار خواهد داد.

اشتغال

بر اساس گزارش مرکز آمار ایران، نرخ بیکاری در سال ۱۳۹۶ نسبت به سال قبل کاهش یافت و به طور متوسط از ۱۲/۴ درصد در سال ۱۳۹۵ به ۱۲/۱ درصد در سال ۱۳۹۶ رسید. بدین ترتیب در بررسی نرخ بیکاری فصلی در سال ۱۳۹۶ از ۱۲/۶ درصد در بهار این سال به ۱۱/۷ درصد در تابستان رسید. در پاییز سال ۱۳۹۶ این نرخ به ۱۱/۸ بالغ گردید و در ادامه در زمستان به ۱۲/۱ درصد افزایش یافت که در مجموع نیز نرخ بیکاری در عدد ۱۲/۱ درصد قرار گرفت.

البته باید توجه داشت طی چند سال اخیر، آمار بیکاری ارائه شده از طرف مرکز آمار ایران به کرات مورد تردید و ایراد کارشناسان قرار گرفته است زیرا ارقام رسمی اعلام شده به عنوان نرخ بیکاری، غالباً با دیگر نماگرهای اقتصادی، به خصوص رشد تولید ناخالص داخلی، هماهنگی ندارد. به عنوان مثال در سال ۱۳۹۱ نیز، علی رغم شرایط رکود تورمی و رشد اقتصادی منفی تکان دهنده (۵/۸- درصد)، نرخ بیکاری بر اساس گزارش مرکز آمار اندکی کاهش یافته بود؛ در حالی که تحت شرایط رکود تورمی و بنا به گزارش مراکز رسمی، بسیاری از بنگاه های اقتصادی دست به تعدیل نیرو زده و یا تعطیل شده بودند.

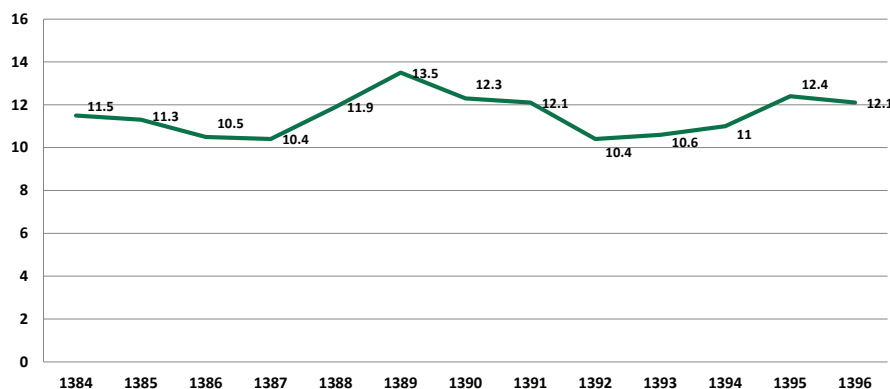
جدول شماره ۹: نرخ بیکاری جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر در دوره ۱۳۹۶-۱۳۸۴ (درصد)

سال	بهار	تابستان	پاییز	زمستان	متوسط بیکاری سالانه
۱۳۸۴	۱۱/۹	۱۰/۹	۱۰/۹	۱۲/۱	۱۱/۵
۱۳۸۵	۱۱/۱	۱۰/۲	۱۱/۲	۱۲/۱	۱۱/۳
۱۳۸۶	۱۱	۹/۹	۹/۸	۱۱/۹	۱۰/۵
۱۳۸۷	۹/۶	۱۰/۲	۹/۵	۱۲/۵	۱۰/۴
۱۳۸۸	۱۱/۱	۱۱/۳	۱۱/۲	۱۴/۱	۱۱/۹
۱۳۸۹	۱۳/۵	۱۳/۶	۱۲/۱	۱۴/۶	۱۳/۵
۱۳۹۰	۱۲/۳	۱۱/۱	۱۱/۸	۱۴/۱	۱۲/۳
۱۳۹۱	۱۲/۹	۱۲/۴	۱۱/۲	۱۲/۴	۱۲/۱
۱۳۹۲	۱۰/۶	۱۰/۴	۱۰/۳	۱۰/۵	۱۰/۴
۱۳۹۳	۱۰/۷	۹/۵	۱۰/۵	۱۱/۵	۱۰/۶
۱۳۹۴	۱۰/۸	۱۰/۹	۱۰/۷	۱۱/۸	۱۱
۱۳۹۵	۱۲/۲	۱۲/۷	۱۲/۳	۱۲/۳	۱۲/۴
۱۳۹۶	۱۲/۶	۱۱/۷	۱۱/۸	۱۲/۱	۱۲/۱

منبع: مرکز آمار ایران، نکته: روش نمونه گیری و تعاریف از سال ۱۳۸۴ به بعد تغییر نموده است.

مرکز آمار اعلام نموده است، بر اساس تعاریف سازمان بین المللی کار گزارش های خود را تهیه و تنظیم می نماید، اما در حال حاضر مواردی وجود دارد که از نظر اقتصادی فاقد توجیه به نظر می رسد، مانند تعریف شاغل بر اساس حداقل یک ساعت کار در هفته، شاغل شمردن دانشجویان و در نظر گرفتن جمعیت ۱۰ سال به بالا به عنوان جمعیت فعال. اخیراً مرکز آمار برای اولین بار بعد از سال ۱۳۸۴، نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ سال و بیشتر را اعلام کرده است. جالب توجه آن که نرخ بیکاری اعلام شده برای جمعیت ۱۵ سال و بیشتر با نرخ بیکاری جمعیت ۱۰ سال و بیشتر هیچ تفاوتی ندارد که صحت این آمار را با تردید مواجه می سازد.

نمودار شماره ۲: نرخ بیکاری سالانه کشور

نرخ بیکاری جوانان در سال ۱۳۹۶ نیز بهبود اندکی نشان می دهد با این حال همچنان نرخ بیکاری جوانان تا دو و نیم برابر نرخ بیکاری کل است. این موضوع نشان می دهد، هنوز از نظر اشتغال در منطقه بحران زا قرار داریم. جدول شماره (۱۰)، نرخ بیکاری جوانان در سه سال گذشته را نشان می دهد:

جدول شماره ۱۰: نرخ بیکاری جوانان (درصد)

سال	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶
جوانان ۱۵-۲۴ ساله	۲۴	۲۵/۲	۲۶/۱	۲۹/۲	۲۸/۳
جوانان ۱۵-۲۹ ساله	۲۱/۲	۲۱/۹	۲۳/۳	۲۵/۹	۲۵/۳
نرخ بیکاری کل	۱۰/۴	۱۰/۶	۱۱	۱۲/۴	۱۲/۱

منبع: مرکز آمار ایران

در جدول زیر سهم بخش های اقتصادی از اشتغال کشور طی سال های ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۶ نشان داده شده است. بر این اساس سهم بخش کشاورزی سال گذشته کاهش و به ۱۷/۶ درصد رسیده است.

جدول شماره ۱۱: سهم بخش های اقتصادی از اشتغال (به درصد)

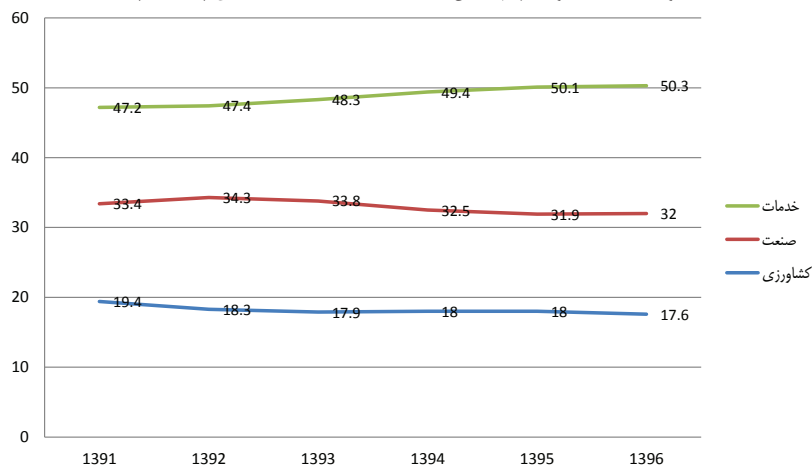
بخش اقتصادی/سال	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶
کشاورزی	۱۹/۴	۱۸/۳	۱۷/۹	۱۸	۱۸	۱۷/۶
صنعت	۳۳/۴	۳۴/۳	۳۳/۸	۳۲/۵	۳۱/۹	۳۲
خدمات	۴۷/۲	۴۷/۴	۴۸/۳	۴۹/۴	۵۰/۱	۵۰/۳

منبع: مرکز آمار ایران

سهم بخش صنعت که از سال ۱۳۹۲ نزول کرده است و از ۳۴/۳ درصد در آن سال به ۳۱/۹ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده بود اندکی بهبود یافت و به ۳۲ درصد رسید. بخش خدمات نیز روند رو به رشد خود را در سال های گذشته حفظ نموده و در حدود بیش از نیمی از مشاغل را به خود اختصاص داده است.

نمودار زیر روند سهم بخش های مختلف اقتصادی از اشتغال طی شش سال گذشته را نشان می دهد:

نمودار شماره ۳: روند سهم بخش های مختلف اقتصادی از اشتغال (به درصد)

تورم

روند کاهشی نرخ تورم که از سال ۱۳۹۳ آغاز شده است، تحت تاثیر عوامل داخلی و خارجی مختلفی قرار داشته است. شاید برخی در داخل کشور این کاهش تورم را تنها به دلیل سیاست های انقباضی دولت و رکود حاکم بر بخش های اقتصادی می دانند. اما واقعیت این است که عوامل دیگری نیز در تک رقمی شدن نرخ تورم در سال های اخیر نقش داشته اند.

روند کاهشی قیمت های جهانی عامل مهمی در کاهش و کنترل نرخ تورم بوده است زیرا که قیمت جهانی کالاهای وارداتی کشور در چند سال اخیر افزایشی نبوده است. اما نکته قابل توجه این است که پیش بینی های جهانی حاکی از روند افزایشی قیمت ها در سال ۲۰۱۸ می باشد. بنابراین باید انتظار داشت در سال ۱۳۹۷ این عامل باعث افزایش تدریجی تورم در داخل کشور گردد.

عامل مهم دیگر که آثار آن کاملاً مشهود است رکود حاکم بر اقتصاد و ظرفیت های خالی موجود در سال های اخیر می باشد. به طوری که ما با کمبود تقاضا در اقتصاد مواجه بودیم، ولی طرف عرضه با ظرفیتی کمتر از پتانسیل واقعی خود فعالیت کرده و این امر جایی برای افزایش قیمت باقی نمی گذاشت. مشکلات انتقالات ارزی و رفتار غیر قابل پیش بینی آمریکا درباره آینده برجام و احتمال اعمال تحریم های جدید از عوامل اصلی بروز تلاطم در بازار ارز و افزایش قیمت دلار در ماه های اخیر بوده است. این امر در حالی اتفاق افتاده است که کشور از لحاظ تراز تجاری وضعیت بهتری نسبت به سال ۱۳۹۵ پیدا کرده است. اما مشکل اینجاست که منابع این مازاد تراز ایجاد شده به داخل کشور برگشته است. بنابراین می توان به نوعی گفت که مازاد تراز بالقوه به صورت بالفعل در نیامده است. در این حین شوک هایی نظیر مواضع غیر قابل پیش بینی ترامپ نسبت به ایران و نتایج FATF نیز می تواند به این بی ثباتی نرخ ارز دامن بزند.

جدول شماره ۱۲: شاخص قیمت مصرف کننده و نرخ تورم

سال و ماه	شاخص	تورم نقطه به نقطه	تورم متوسط	تورم ماهانه
۱۳۹۵M۰۱	۹۵	۷/۳	۱۱/۹	۰/۳
۱۳۹۵M۰۲	۹۶/۳	۷/۷	۱۱/۲	۱/۴
۱۳۹۵M۰۳	۹۷/۷	۷/۵	۱۰/۵	۱/۵
۱۳۹۵M۰۴	۹۸/۳	۸/۵	۱۰	۰/۶
۱۳۹۵M۰۵	۹۹/۲	۹/۶	۹/۸	۰/۹
۱۳۹۵M۰۶	۹۹/۶	۹/۵	۹/۶	۰/۴
۱۳۹۵M۰۷	۱۰۰	۹/۳	۹/۵	۰/۴
۱۳۹۵M۰۸	۱۰۰/۲	۸/۷	۹/۴	۰/۲
۱۳۹۵M۰۹	۱۰۱/۷	۸/۹	۹/۳	۱/۲
۱۳۹۵M۱۰	۱۰۲/۵	۹/۳	۹/۳	۰/۸
۱۳۹۵M۱۱	۱۰۳/۷	۱۰/۳	۹/۴	۱/۲
۱۳۹۵M۱۲	۱۰۵/۹	۱۱/۸	۹/۷	۲/۱
۱۳۹۶M۰۱	۱۰۷/۱	۱۲/۷	۹/۵	۱/۱
۱۳۹۶M۰۲	۱۰۷/۱	۱۱/۲	۹/۸	۰
۱۳۹۶M۰۳	۱۰۷/۸	۱۰/۳	۱۰	۰/۷
۱۳۹۶M۰۴	۱۰۷/۵	۹/۴	۱۰/۱	(۰/۳)
۱۳۹۶M۰۵	۱۰۷/۷	۸/۶	۱۰	۰/۲
۱۳۹۶M۰۶	۱۰۸	۸/۴	۹/۹	۰/۳
۱۳۹۶M۰۷	۱۰۸/۴	۸/۴	۹/۸	۰/۴
۱۳۹۶M۰۸	۱۰۹/۸	۹/۶	۹/۹	۱/۳
۱۳۹۶M۰۹	۱۱۱/۹	۱۰	۱۰	۱/۹
۱۳۹۶M۱۰	۱۱۲/۴	۹/۷	۱۰	۰/۴
۱۳۹۶M۱۱	۱۱۳/۴	۹/۴	۹/۹	۰/۹
۱۳۹۶M۱۲	۱۱۴/۷	۸/۳	۹/۶	۱/۱

سبد مصرفی خانوار

مسکن کالایی بادوام است و در گروه کالاهای سرمایه ای طبقه بندی می شود. بر اساس طبقه بندی کالاها و خدمات در بخش هزینه های خانوار^۱ COICOP همه انواع کالاهای بادوام مورد استفاده خانوار را نمی توان کالای سرمایه ای محسوب نمود. بر اساس طبقه بندی COICOP، پرداختی بابت خرید کالاهای بادوام، مصرفی در هزینه های خانوار منظور می گردد، حال آن که پرداختی بابت خرید مسکن شخصی در هزینه های خانوار ثبت نمی شود. قیمت مسکن به عنوان یک دارایی در محاسبات مربوط به تورم منظور نمی شود، اما خدمتی که توسط دارایی مذکور (مسکن شخصی) فراهم شده است در محاسبات در نظر گرفته می شود. در جدول زیر، ضریب اهمیت هر کدام از گروه کالاهای مصرفی توسط خانوار که در حال حاضر معیار محاسبه تورم توسط بانک مرکزی به شمار می رود آورده شده است:

جدول شماره ۱۳: تورم زیرگروه ها در سبد مصرفی خانوار

گروه	ضریب اهمیت	تورم نسبت به ماه قبل (درصد)	تورم نقطه به نقطه (درصد)
شاخص کل	۱۰۰	۱/۱	۸/۳
مسکن، برق، آب و گاز و سایر سوخت ها	۳۷/۰۵	۰/۷	۸/۹
خوراکی ها و آشامیدنی	۲۵/۵۱	۱/۵	۷/۰
حمل و نقل	۸/۹	۱/۰	۷/۵
بهداشت و درمان	۷/۸۳	۰/۵	۸/۵
اثاث، لوازم و خدمات مورد استفاده در خانه	۴/۳۳	۱/۵	۹/۳
پوشاک و کفش	۴/۶۲	۰/۹	۶/۰
کالاها و خدمات متفرقه	۳/۱۷	۱/۵	۱۳/۴
تفریح و امور فرهنگی	۲/۰۷	۶/۷	۱۲/۱
ارتباطات	۲/۳	۰/۱	۲/۱
تحصیل	۲/۰۳	۰/۱	۱۴/۱
رستوران و هتل	۱/۸۲	۱/۱	۱۱/۳
دخانیات	۰/۳۷	۱۵/۹	۱۸/۰

در بین زیر گروه های فوق، در مدت مورد بررسی بیشترین افزایش به غیر از دخانیات در زیرگروه های تحصیل، کالاها و خدمات متفرقه و تفریح و امور فرهنگی و کمترین افزایش در زیرگروه ارتباطات، پوشاک و کفش و خوراکی ها و آشامیدنی ها رخ داد.

بخش پولی

نقدینگی از ۱۲,۵۳۳/۹ تریلیون ریال در اسفند ماه ۱۳۹۵ به ۱۵,۲۹۹/۸ تریلیون ریال در پایان سال ۱۳۹۶ رسید و رشد ۲۲/۱ درصدی را تجربه نمود که ۱/۱ واحد درصد نسبت به مدت مشابه سال گذشته کاهش داشته است. افزایش نقدینگی به دلیل رشد ۱۹ درصدی پایه پولی و رشد ۲/۶ درصدی ضریب فزاینده نقدینگی بوده است. پایه پولی از ۱,۷۹۸/۳ تریلیون ریال در اسفند ماه ۱۳۹۵ به ۲,۱۳۹/۸ تریلیون در اسفند ماه ۱۳۹۶ رسید که رشد ۱۹ درصدی آن در مقایسه با رشد ۱۷/۳ درصدی در مدت مشابه سال ۱۳۹۵ میزان ۱/۷ واحد درصد افزایش داشته است. همچنین در این مدت ضریب فزاینده نقدینگی نیز از ۷ به ۷/۳ افزایش یافت، که رشد ۲/۶ درصدی را تجربه کرده است.

1. Classification of Individual Consumption According to Purpose

جدول شماره ۱۴: متغیرهای مهم پولی و بانکی

شرح	مانده (تریلیون ریال)			رشد (درصد)	
	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۵ به ۱۳۹۴	۱۳۹۶ به ۱۳۹۵
اسکناس و مسکوک در دست اشخاص	۳۷۱/۹	۳۹۳/۳	۴۴۲/۷	۵/۸٪	۱۲/۶٪
پول	۱,۳۶۷	۱,۶۳۰/۳	۱,۹۴۶/۷	۱۹/۳٪	۱۹/۴٪
شبه پول	۸,۸۰۵/۸	۱۰,۹۰۳/۶	۱۳,۳۵۳/۱	۲۳/۸٪	۲۲/۵٪
نقدینگی	۱۰,۱۷۲/۸	۱۲,۵۳۳/۹	۱۵,۲۹۹/۸	۲۳/۲٪	۲۲/۱٪
پایه پولی	۱,۵۳۳/۶	۱,۷۹۸/۳	۲,۱۳۹/۸	۱۷/۳٪	۱۹/۰٪
ضریب فزاینده نقدینگی	۶/۶	۷/۰	۷/۲	۵/۱٪	۲/۶٪

در واقع مقایسه ی بین نرخ رشد نقدینگی در سال های اخیر و نرخ رشد شاخص مصرف کننده (CPI) نشان می دهد که از سال ۱۳۹۳ شکاف بین رشد نقدینگی و تورم قابل توجه بوده که ظرفیت بالای تورمی برای آینده ایجاد می کند. زیرا که قطع موقتی ارتباط بین رشد نقدینگی و تورم که متناقض با نظریه های پولی می باشد، در کشور ما به دلیل نرخ سود بانکی بالا اتفاق افتاده است. این نرخ بالا بخش عمده ی نقدینگی ایجاد شده توسط بانک ها را در سپرده های مدت دار درگیر کرده است که از سیالیت بسیار کمتری برخوردار هستند. همین امر باعث کاهش مصرف بخش خصوصی و تداوم پدیده رکود در بخش هایی از کشور شده است. همانطور که در شهریور ماه ۱۳۹۶ کاهش نرخ سود سپرده به همراه عوامل دیگر موجب تحریک تقاضای بخش مسکن و افزایش تعداد معاملات و پیش رونق این بخش گردید.

یکی از دلایل رشد بی رویه نقدینگی مشکلات نظام بانکی و دارایی های منجمد بانک ها و همچنین جبران بدهی تعدادی از موسسات مالی ورشکسته توسط بانک مرکزی می باشد. به طوریکه بانک مرکزی به منظور کاهش فشار نقدینگی بر بانک ها در بازار بین بانکی ریالی مشارکت فعال داشته است. اقدامات بانک مرکزی در این زمینه به صورت تبدیل اضافه برداشت بانکها به خطوط اعتباری با نرخهای مناسب، سپرده گذاری در بازار بین بانکی و تمدید سپرده های قبلی بوده است؛ به طوری که به تبع این اقدامات، نرخ سود در بازار بین بانکی از ۱۹/۲ درصد در اسفند ۱۳۹۵ به ۱۸/۱ درصد در هفته منتهی به سوم اسفندماه سال ۱۳۹۶ کاهش یافته است.

پایه پولی

در اسفند ماه ۱۳۹۶ پایه پولی به ۲,۱۳۹/۸ تریلیون ریال رسید به این معنا که طی سال ۱۳۹۶، رشد حدود ۱۹ درصدی را تجربه کرده است؛ که در واقع اندکی بیشتر از رشد مدت مشابه سال گذشته آن بوده است. بررسی دقیق تر اجزای پایه پولی نشان می دهد که طی سال ۱۳۹۶، اقلام «خالص بدهی های دولت به بانک مرکزی» و «سایر» نقش کاهنده در رشد پایه پولی داشته اند. این در حالیست که تا بهمن ماه ۱۳۹۶ جزء خالص بدهی های دولت به بانک مرکزی نیز از اجزای فزاینده پایه پولی بوده است که به یکباره در اسفند ماه با سهم در رشد منفی ۸/۲ واحد درصدی تبدیل به جزء کاهنده پایه پولی شده است. از سوی دیگر خالص دارایی های خارجی بانک مرکزی با سهم در رشد ۱۳/۵ واحد درصدی و بدهی بانک ها به بانک مرکزی با سهم در رشد ۱۸ واحد درصدی، از اقلام فزاینده پایه پولی بوده اند. همانطور که آمار نشان می دهد، بدهی بانک ها به بانک مرکزی عامل اصلی افزایش پایه پولی در طول دوره مورد بررسی بوده است، که نشانگر درصد بالای دارایی های منجمد سیستم بانکی است که بانک ها را مجبور به اضافه برداشت از بانک مرکزی نموده است. استقراض بانک ها از بانک مرکزی و افزایش پایه پولی و تبع آن نقدینگی، تبعات جبران ناپذیری برای اقتصاد خواهد داشت، اگرچه در سال های اخیر و بدلیل نرخ سود بالای سپرده های بانک ها، این نقدینگی از سیالیت کمتری برخوردار بوده و بیشتر به شکل سپرده های مدت دار درآمده است. اما کفایت نوسانات اندکی در بازارهای موازی بازار پول، مانند بازار ارز، طلا و ... رخ دهد تا این سیل نقدینگی محبوس در سپرده های مدت دار بانک ها به سمت آن بازارها حرکت کرده و نه تنها باعث تلاطم و آشفتگی بازارها گردد، بلکه بانک ها را نیز با ریسک نقدینگی مواجه سازند. از آنجائیکه منشا نوسانات ارز و طلا معمولاً خارجی بوده و از کنترل سیاستگذار پولی خارج است، لذا لازم است تا توجه ویژه ای به این امر شود.

جدول شماره ۱۵: پایه پولی و اجزای آن

شرح	مانده (هزار میلیارد ریال)			رشد (درصد)		سهم از رشد (واحد درصد)	
	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۴ به ۱۳۹۵	۱۳۹۵ به ۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۶
پایه پولی	۱,۵۳۳/۶	۱,۷۹۸/۳	۲,۱۳۹/۸	۱۷/۳٪	۱۹/۰٪	۱۳۹۵	۱۳۹۶
خالص دارایی های خارجی	۱,۹۳۶/۴	۱,۹۲۴/۶	۲,۱۶۷/۳	(۰/۶)٪	۱۲/۶٪	(۰/۸)٪	۱۳/۵٪
خالص بدهی بخش دولتی	۱۸۲/۲	۲۰۲/۶	۵۵/۵	۱۱/۲٪	(۲۲/۶)٪	۱/۳٪	(۸/۲)٪
بدهی بانکی	۸۳۶/۱	۹۹۶/۹	۱,۳۲۰/۳	۱۹/۲٪	۳۲/۴٪	۱۰/۵٪	۱۸/۰٪
خالص سایر ارقام	(۱,۴۲۱/۱)	(۱,۳۲۵/۸)	(۱,۴۰۳/۳)	(۶/۷)٪	۵/۸٪	۶/۲٪	(۴/۳)٪

سیستم بانکی

طی سال ۱۳۹۶، میزان سپرده های سیستم بانکی ۲۲/۴ درصد رشد داشت که از نرخ رشد مدت مشابه سال قبل (۲۳/۹ درصد)، ۱/۵ واحد درصد کمتر بود. در دوره ی مورد بررسی، سپرده های بانک های خصوصی ۱۸/۲ درصد رشد نمود که از نرخ رشد مدت مشابه سال قبل (۲۲/۷ درصد)، ۴/۵ واحد درصد کمتر بود. این نرخ رشد سپرده های بانک های خصوصی در مقابل رشد ۲۲/۴ درصدی سپرده های سیستم بانکی باعث شد تا مطابق با روند ماه های گذشته خود سهم بانک های خصوصی از مانده سپرده های سیستم بانکی کاهش یافته و از ۷۱/۵ درصد در اسفند ماه سال ۱۳۹۵ به ۶۹ درصد در اسفند ۱۳۹۶ برسد.

در این دوره، میزان سپرده های بانک های تجاری دولتی و تخصصی^۱ دولتی (با طبقه بندی جدید) به ترتیب به میزان ۲۸/۷ و ۳۰/۲ درصد رشد نمودند؛ بنابراین بعثت اینکه نرخ رشد سپرده های دولتی بیشتر از نرخ رشد سیستم بانکی بوده است، سهم بانک های دولتی (تجاری و تخصصی) از مانده سپرده های سیستم بانکی از ۲۸/۵ درصد به ۳۱ درصد افزایش یافت. تفکیک رشد نشان می دهد در دوره مورد بررسی سهم بانک های تجاری و تخصصی دولتی از سیستم بانکی افزایش، در حالیکه سهم بانک های خصوصی کاهش یافته است. نکته قابل تامل روند افزایشی جذب سپرده در بانک های دولتی در ماه های اخیر در مقابل بانک های خصوصی می باشد که می توان گفت وضعیت موسسات غیرمجاز بانکی و مشکلات مردم برای بازپس گرفتن سپرده های خود در این جابه جایی منابع بسیار تاثیرگذار بوده است.

جدول شماره ۱۶: مانده سپرده سیستم بانکی به تفکیک دولتی و خصوصی تا پایان سال ۱۳۹۶

شرح	مانده سپرده (تریلیون ریال)			درصد رشد		سهم از مانده		
	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۴ به ۱۳۹۵	۱۳۹۵ به ۱۳۹۶	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶
سیستم بانکی	۹,۸۰۰/۹	۱۲,۱۴۰/۶	۱۴,۸۵۷/۱	۲۳/۹٪	۲۲/۴٪	۱۰۰/۰٪	۱۰۰/۰٪	۱۰۰/۰٪
بانک های خصوصی*	۷,۰۷۵/۲	۸,۶۷۹/۱	۱۰,۲۵۶/۱	۲۲/۷٪	۱۸/۲٪	۶۹/۰٪	۷۱/۵٪	۷۲/۲٪
بانک های دولتی	۲,۷۲۵/۷	۳,۴۶۱/۵	۴,۶۰۱	۲۷/۰٪	۳۲/۹٪	۳۱/۰٪	۲۸/۵٪	۲۷/۸٪
بانک های تجاری	۱,۷۲۶/۳	۲,۲۷۲/۲	۳,۰۲۱/۸	۳۱/۶٪	۳۳/۰٪	۲۰/۳٪	۱۸/۷٪	۱۷/۶٪
بانک های تخصصی	۹۹۹/۴	۱,۱۸۹/۳	۱,۵۷۹/۲	۱۹/۰٪	۳۲/۸٪	۱۰/۶٪	۹/۸٪	۱۰/۲٪

طی سال ۱۳۹۶، میزان تسهیلات اعطایی سیستم بانکی ۱۹ درصد رشد کرد که نسبت به نرخ رشد مدت مشابه سال قبل (۲۴/۷ درصد)، ۵/۷ واحد درصد کمتر بوده است. در دوره مورد بررسی، تسهیلات اعطایی توسط بانک های خصوصی ۱۸/۹ درصد رشد نمود که این رشد در مقایسه با نرخ رشد مدت مشابه سال قبل (۲۹/۹ درصد)، حدود نصف شده است. از آنجائیکه نرخ رشد تسهیلات اعطایی بانک های خصوصی تقریباً مشابه نرخ رشد تسهیلات کل سیستم بانکی بوده است، بنابراین سهم این بانک ها از مانده تسهیلات سیستم بانکی تقریباً مشابه سال گذشته و ۶۲/۲ واحد درصد باقی مانده است. به تبع آن سهم تسهیلات بانک های دولتی از سیستم بانکی از سال ۱۳۹۵ تا سال ۱۳۹۶ تقریباً بدون تغییر و ۳۷/۸ درصد مانده است، در حالیکه بررسی دقیق تر نشان می دهد در این بین سهم بانک های تجاری دولتی از ۱۵/۳ به ۱۶ واحد درصد افزایش یافته و سهم بانک های تخصصی دولتی از ۲۲/۵ به ۲۱/۸ رسیده است. گویی بانک های تجاری دولتی سهم ۰/۷ واحد درصد از تسهیلات بانک های تخصصی دولتی را از آن خود کرده اند.

جدول شماره ۱۷: مانده اعتبارات سیستم بانکی به تفکیک دولتی و خصوصی تا پایان ۱۳۹۶

شرح	مانده تسهیلات (تریلیون ریال)			درصد رشد		سهم از مانده		
	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۵ به ۱۳۹۴	۱۳۹۶ به ۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴
سیستم بانکی	۷,۳۶۲/۲	۹,۱۷۷/۲	۱۰,۹۱۸/۵	۲۴/۷٪	۱۹/۰٪	۱۰۰/۰٪	۱۰۰/۰٪	۱۰۰/۰٪
بانک های خصوصی*	۴,۳۹۶/۶	۵,۷۰۹/۸	۶,۷۸۹/۷	۲۹/۹٪	۱۸/۹٪	۶۲/۲٪	۶۲/۲٪	۵۹/۷٪
بانک های دولتی	۲,۹۶۵/۶	۳,۴۶۷/۴	۴,۱۲۸/۸	۱۶/۹٪	۱۹/۱٪	۳۷/۸٪	۳۷/۸٪	۴۰/۳٪
بانک های تجاری	۱,۱۴۲/۵	۱,۴۰۵	۱,۷۴۶/۶	۲۳/۰٪	۲۴/۳٪	۱۶/۰٪	۱۵/۳٪	۱۵/۵٪
بانک های تخصصی	۱,۸۲۳/۱	۲,۰۶۲/۴	۲,۳۸۲/۲	۱۳/۱٪	۱۵/۵٪	۲۱/۸٪	۲۲/۵٪	۲۴/۸٪

مطالبات غیرجاری

در گزیده آمارهای اقتصادی بخش پولی و بانکی بانک مرکزی، آمار تسهیلات اعطایی سیستم بانکی به تفکیک عقود اسلامی منتشر شده است. رقم «سایر» در این بخش شامل خرید دین، اموال معاملات و «مطالبات معوق، سررسید گذشته و مشکوک الوصول بانک ها» می باشد. اگرچه این رقم دقیق نیست ولی می تواند نشانگری برای سهم هر یک از بانک ها از مطالبات غیرجاری سیستم بانکی باشد. این رقم از ۱,۰۱۶/۶ تریلیون ریال در اسفند ۱۳۹۵ با ۲۶/۱ درصد رشد به ۱,۲۸۱/۷ تریلیون ریال در پایان اسفند ماه ۱۳۹۶ رسید.

طی این مدت نسبت رقم سایر (بعنوان نشانگری از مطالبات غیرجاری بانک ها) به کل تسهیلات در سیستم بانکی افزایش یافت. این نسبت از ۱۱/۲ درصد در پایان سال ۱۳۹۵ به ۱۱/۸ درصد در اسفند ماه ۱۳۹۶ افزایش یافت. در بانک های خصوصی این نسبت از ۱۲/۸ درصد به ۱۳/۲ درصد افزایش یافت، همچنین این نسبت در بانک های تجاری دولتی از ۱۰/۲ درصد به ۹/۶ کاهش و در بانک های تخصصی دولتی از ۷/۴ به ۹/۷ درصد افزایش یافت. جدول زیر رشد حجم مطالبات غیرجاری سیستم بانکی را در اسفند ماه سال ۱۳۹۶ نسبت به اسفند ۱۳۹۵ نشان می دهد.

جدول شماره ۱۸: جدول نسبت مطالبات غیرجاری به مانده تسهیلات سیستم بانکی

شرح	نسبت مطالبات غیرجاری به مانده تسهیلات		رشد حجم مطالبات غیرجاری (درصد)
	اسفند ۱۳۹۵	اسفند ۱۳۹۶	
سیستم بانکی	۱۱/۲	۱۱/۸	۲۶/۱٪
بانک های خصوصی	۱۲/۸	۱۳/۲	۲۲/۵٪
بانک های تجاری	۱۰/۲	۹/۶	۱۸/۱٪
بانک های تخصصی	۷/۴	۹/۷	۵۰/۵٪

تسهیلات پرداختی کل بانک ها به تفکیک بخش های اقتصادی

تسهیلات پرداختی بانک ها طی ۱۲ ماهه سال ۱۳۹۶ به بخش های اقتصادی مبلغ ۶,۱۳۹/۱ هزار میلیارد ریال است که در مقایسه با دوره مشابه سال قبل مبلغ ۶۵۵/۵ هزار میلیارد ریال (معادل ۱۲ درصد) افزایش داشته است. همچنین سهم تسهیلات پرداختی در قالب سرمایه در گردش مبلغ ۳,۷۸۸/۸ هزار میلیارد ریال (معادل ۶۱/۷ درصد کل تسهیلات پرداختی) است که در مقایسه با دوره مشابه سال قبل مبلغ ۲۷۷ هزار میلیارد ریال معادل ۷/۹ درصد افزایش داشته است.

جدول شماره ۱۹: هدف از دریافت تسهیلات پرداختی در بخش های اقتصادی طی سال ۱۳۹۶ (میلیارد ریال/درصد)

بخش اقتصادی هدف از دریافت	کشاورزی		صنعت و معدن		مسکن و ساختمان		بازرگانی		خدمات		متفرقه		کل بخش ها	
	سهیم از کل	رشد	سهیم از کل	رشد	سهیم از کل	رشد	سهیم از کل	رشد	سهیم از کل	رشد	سهیم از کل	رشد	سهیم از کل	رشد
ایجاد	۱۶/۴	۸۱,۰۸۲	۷/۴	۱۲۸,۸۸۰	۱۶/۷	۸۶,۵۹۲	۶/۱	۵۱,۶۱۰	۱۰/۳	۲۶۰,۰۳۲	۱,۲۷۲	۱۹/۴	۶۰۹,۴۶۹	۹/۹
تامین سرمایه در گردش	۶۸/۷	۳۳۸,۸۶۸	۸۳/۶	۱,۴۵۶,۷۵۷	۱۹/۹	۱۰۲,۸۰۰	۶۸/۷	۵۸۴,۷۲۲	۵۱/۵	۱,۳۰۲,۳۲۵	۳,۴۰۵	۵۱/۸	۳,۷۸۸,۷۷۸	۶۱/۷
تعمیر	۰/۲	۱,۰۰۳	-/۶	۱۰,۴۶۷	۱۲/۳	۶۳,۷۷۶	-/۵	۴,۵۱۲	۴/۴	۱۱۰,۷۴۳	۹	-/۱	۱۹۰,۵۱۰	۳/۱
توسعه	۶/۰	۲۹,۷۷۴	۴/۰	۶۹,۱۵۵	۳/۳	۱۶,۸۵۷	۳/۲	۲۷,۰۴۰	۶/۲	۱۵۷,۶۳۱	۵۰/۷	۷/۷	۳۰۰,۹۶۳	۴/۹
خرید کالای شخصی	۲/۸	۱۳,۹۷۸	۱/۲	۲۱,۵۳۵	۲/۳	۱۱,۷۷۹	۶/۰	۵۱,۲۶۱	۱۳/۰	۳۲۸,۵۵۴	۲۵/۷	۳/۹	۴۲۷,۳۶۵	۷/۰
خرید مسکن	۰/۳	۱,۵۱۰	-/۳	۵,۷۸۵	۴۲/۲	۲۱۸,۲۱۴	۳/۷	۳۱,۶۲۹	۱/۳	۳۳,۱۲۱	۱۲/۶	۱/۹	۲۹۰,۳۸۴	۴/۷
سایر	۵/۴	۲۶,۶۹۲	۲/۸	۴۹,۵۹۵	۳/۴	۱۷,۴۲۲	۱۱/۹	۱۰۰,۹۴۷	۱۳/۳	۳۳۶,۰۰۰	۹۹۳	۱۵/۱	۵۳۱,۶۴۹	۸/۷
جمع	۱۰۰/۰	۴۹۲,۹۰۶	۱۰۰/۰	۱,۷۴۲,۱۷۴	۱۰۰/۰	۵۱۷,۴۴۰	۱۰۰/۰	۸۵۱,۷۲۲	۱۰۰/۰	۲,۵۲۸,۳۰۶	۶,۵۶۹	۱۰۰/۰	۶,۱۳۹,۱۱۷	۱۰۰/۰

وضع مالی دولت

بر اساس گزارش بانک مرکزی، طی سال ۱۳۹۶، کل درآمدهای دولت به ۲,۵۹۸/۵ تریلیون ریال رسید که نسبت به مدت مشابه سال قبل از آن ۱۸ درصد افزایش یافته است. هزینه های دولت نیز در این مدت به حدود ۲,۸۶۸/۸ تریلیون ریال رسید که نسبت به سال گذشته ۱۷ درصد افزایش نشان می دهد. بر این اساس کسری بودجه دولت طی مدت مذکور برابر ۱/۳۷۰ تریلیون ریال بوده است که نسبت به سال قبل، ۶ درصد افزایش یافته است. در مجموع در دو سال اخیر میزان رشد در درآمدها در سطحی تقریباً برابر با رشد در هزینه ها قرار گرفته است و همین موضوع سبب افزایش کمی در میزان کسری بودجه دولت شده است.

جدول شماره ۲۰: وضعیت مالی دولت در سال ۱۳۹۶

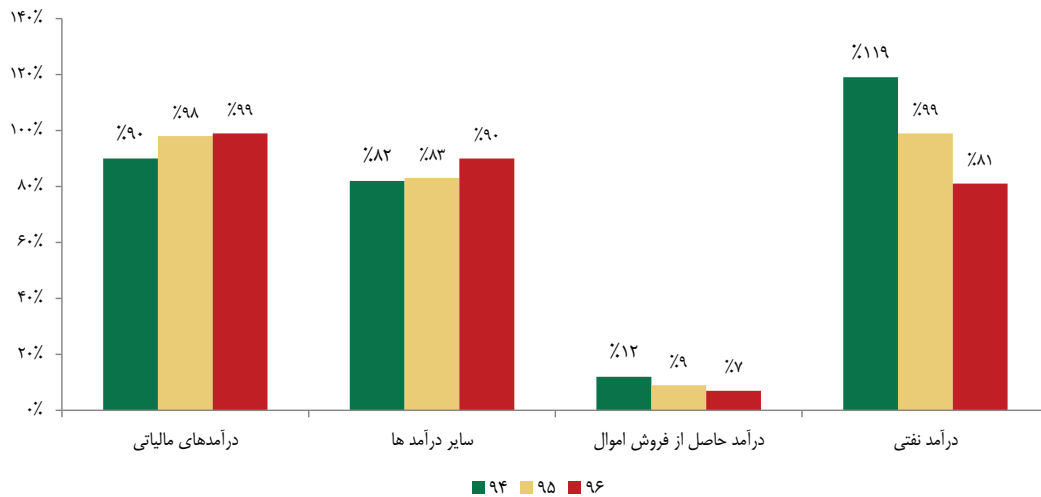
سال	عملکرد دوازده ماهه (هزار میلیارد ریال)		سهیم		رشد		درصد تحقق		شرح
	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۵	
درآمدهای دولت	۷۹۱/۹	۱,۰۱۴/۷	۱,۱۵۸/۴	۴۶/۰٪	۴۴/۶٪	۲۸٪	۱۴٪	۹۰٪	درآمدهای مالیاتی
	۶۷۰/۴	۷۳۸/۸	۹۱۹/۲	۳۳/۵٪	۳۵/۴٪	۱۰٪	۲۴٪	۱۱۹٪	درآمد نفتی
	۳/۲	۴/۰	۳/۶	-/۲٪	-/۱٪	۲۵٪	(۱۰)٪	۱۲٪	درآمد حاصل از فروش اموال
	۳۳۱/۹	۴۴۶/۰	۵۱۷/۳	۲۰/۲٪	۱۹/۹٪	۳۴٪	۱۶٪	۸۲٪	سایر درآمدها
	۱,۷۹۷/۴	۲,۲۰۳/۵	۲,۵۹۸/۵	۱۰۰٪	۱۰۰٪	۲۳٪	۱۸٪	۹۶٪	مجموع
هزینه های دولت	۱,۷۰۶/۹	۲,۰۷۲/۳	۲,۴۲۹/۴	۸۴/۳٪	۸۴/۷٪	۲۱٪	۱۷٪	۱۰۵٪	هزینه های جاری
	۲۷۲/۰	۳۸۶/۶	۴۳۹/۲	۱۵/۷٪	۱۵/۳٪	۴۲٪	۱۴٪	۵۷٪	هزینه های عمرانی
	۱,۹۷۸/۹	۲,۴۵۸/۹	۲,۸۶۸/۶	۱۰۰٪	۱۰۰٪	۲۴٪	۱۷٪	۹۴٪	جمع
تراز مالی	۲۱۹/۸	۶۲۸/۱	۶۰۱/۷	**	**	۱۸۶٪	(۴)٪	۵۸٪	واگذاری دارایی مالی
	۳۸/۲	۳۷۲/۷	۳۳۱/۶	**	**	۸۷۶٪	(۱۱)٪	۳۷٪	تملك دارایی مالی
	۱۸۱/۶	۲۵۵/۴	۲۷۰/۱	**	**	۴۱٪	۶٪	۶۷٪	خالص واگذاری دارایی مالی
کسری بودجه	(۵۸۳/۱)	(۶۱۱/۶)	(۷۵۳/۷)	**	**	۵٪	۲۳٪	۱۷۱٪	تراز عملیاتی
	۴۰۱/۶	۳۵۶/۲	۴۸۳/۶	**	**	(۱۱)٪	۳۶٪	۴۴۲٪	تراز سرمایه ای
	(۱۸۱/۵)	(۲۵۵/۴)	(۲۷۰/۱)	**	**	۴۱٪	۶٪	۷۲٪	جمع

منبع: بانک مرکزی به نقل از وزارت امور اقتصادی و دارایی

درآمدها

از مجموع ۲,۵۹۸/۵ تریلیون ریال درآمد دولت طی سال ۱۳۹۶، درآمد نفت با ۹۱۹/۲ تریلیون ریال، ۳۵/۴ درصد، درآمد مالیاتی با ۱,۱۵۸/۴ تریلیون ریال، ۴۴/۶ درصد، سایر درآمدها (سود عملکرد شرکت های دولتی) با ۳۳۱/۹ تریلیون ریال، ۱۹/۹ درصد، و درآمد حاصل از فروش اموال منقول و غیرمنقول با ۳/۶ تریلیون ریال ۰/۲ درصد از کل درآمدهای دولت را تشکیل داده اند. در نمودار زیر درصد تحقق درآمدها و هزینه های دولت نسبت به ارقام مصوب بودجه، طی دوره ۱۳۹۶-۱۳۹۴ آمده است.

نمودار شماره ۳: درصد تحقق درآمدهای دولت نسبت به بودجه مصوب طی سه سال اخیر (۱۳۹۶-۱۳۹۴)

منبع: بانک مرکزی به نقل از وزارت امور اقتصادی و دارایی

درآمد نفت و گاز

بر اساس گزارش بانک مرکزی، درآمد حاصل از صادرات نفت خام و میعانات گازی طی سال ۱۳۹۶ برابر ۹۱۹/۲ تریلیون ریال بوده است که نسبت به مدت مشابه سال قبل ۲۴ درصد افزایش نشان می دهد. همان طور که در بررسی بخش نفت عنوان شد به دلیل افزایش قیمت نفت میزان درآمد نفتی کشور با افزایش مواجه شده است.

مالیات ها

بر اساس گزارش بانک مرکزی، کل درآمدهای مالیاتی دولت در سال ۱۳۹۶ معادل ۱,۱۵۸/۴ تریلیون ریال بوده است که حدود ۹۹ درصد رقم پیش بینی شده بودجه می باشد. این رقم نسبت به مدت مشابه سال قبل، معادل ۱۴ درصد افزایش نشان می دهد. باید توجه داشت که قاعدتاً رشد درآمدهای مالیاتی باید از نرخ متوسط تورم بیشتر باشد، مگر هنگامی که رشد تولید ناخالص داخلی منفی باشد یا نرخ های مالیاتی تغییر کرده باشند.

مالیات های مستقیم

طی سال ۱۳۹۶، در بخش «مالیات های مستقیم» ۵۳۱/۵ تریلیون ریال وصول گردید که نسبت به هدف بودجه، ۹۳ درصد تحقق داشت. این رقم نسبت به عملکرد سال قبل با ۷/۶ درصد افزایش مواجه شده است.

عملکرد سر فصل «مالیات بر درآمد» طی سال ۱۳۹۶ برابر ۱۵۲/۵ تریلیون ریال بوده است که نسبت به هدف بودجه ۸۸ درصد تحقق نشان می دهد. این رقم نسبت به عملکرد سال قبل، حدود ۲ درصد رشد یافته است.

عملکرد «مالیات اشخاص حقوقی» (مالیات بر شرکت ها) طی دوره مذکور ۳۵۰/۳ تریلیون ریال بود که نسبت به عملکرد مدت مشابه سال قبل، ۱۰/۳ درصد افزایش و نسبت به هدف بودجه، ۱۳۹۶ درصد تحقق داشته است.

وصولی «مالیات بر ثروت» در سال ۱۳۹۶ به ۲۶/۷ تریلیون ریال رسید که نسبت به هدف بودجه، ۱۳۹۷ درصد تحقق داشته است. عملکرد این پایه مالیاتی نسبت به مدت مشابه سال قبل، ۷/۵ درصد افزایش نشان می دهد.

مالیات های غیرمستقیم

در بخش «مالیات های غیرمستقیم» نیز ۶۲۶/۹ تریلیون ریال طی دوره مورد بررسی وصول گردید که نسبت به هدف بودجه، ۱۰۵ درصد تحقق دارد و در مقایسه با عملکرد سال گذشته ۱۴ درصد افزایش داشته است.

«مالیات بر کالا و خدمات» مشتمل بر مالیات بر ارزش افزوده، مالیات بر فروش فرآورده های نفتی، دو درصد سایر کالاها (معوقه قانون تجمیع عوارض) و مالیات بر فروش سیگار است. اجزای عمده این پایه مالیاتی، شامل مالیات بر فروش فرآورده های نفتی، عوارض خروج مسافر از مرزهای کشور، مالیات بر نقل و انتقال و شماره گذاری خودرو و مالیات بر ارزش افزوده می باشد. طی سال ۱۳۹۶، حدود ۴۰۰/۲ تریلیون ریال مالیات در این بخش وصول گردید که نسبت به مدت مشابه سال گذشته، ۱۸/۴ درصد افزایش یافته است. بخش عمده این افزایش به دلیل افزایش قابل ملاحظه مالیات بر واردات می باشد.

حجم وصولی «مالیات بر ارزش افزوده» به عنوان مهم ترین بخش مالیات بر کالا و خدمات، طی مدت مذکور به ۲۶۹/۴ تریلیون ریال رسید که نسبت به هدف بودجه، ۹۸ درصد محقق شده و نسبت به مدت مشابه سال قبل ۱۳/۹ درصد افزایش داشته است. در سال ۱۳۹۶، نرخ مالیات بر ارزش افزوده به نه درصد افزایش یافت. بر اساس تبصره ۲ ماده ۱۱۷ قانون برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور، هر سال باید یک درصد به نرخ مالیات بر ارزش افزوده اضافه شود. به نظر می رسد علی رغم مخالفت های اولیه با اجرای قانون مالیات بر ارزش افزوده، عملکرد سازمان امور مالیاتی کشور در وصول این پایه مالیاتی طی پنج سال اخیر مثبت بوده است. بر اساس آمار رسمی منتشر شده، حجم وصولی این پایه مالیاتی از ۳۲/۷ تریلیون ریال در سال ۱۳۹۰ به بیش از ۲۶۹/۴ تریلیون ریال در سال ۱۳۹۶ رسیده است. این پایه مالیاتی علاوه بر اهمیت روزافزون مالیاتی آن، سبب افزایش شفافیت در نظام اقتصادی می گردد. به نظر می رسد رکود حاکم و چانه زنی برخی اصناف برای پایین آوردن نرخ مالیات بر ارزش افزوده عامل این افزایش کم باشد.

«مالیات بر واردات» نیز یک جزء مهم مالیات غیرمستقیم است که طی سال ۱۳۹۵، حدود ۲۳۹/۴ تریلیون ریال در این بخش وصول شده است. این رقم نسبت به مدت مشابه سال قبل ۲۰ درصد افزایش نشان می دهد و نسبت به بودجه مصوب، ۱۳۰ درصد تحقق یافته است. وصولی این پایه مالیاتی تابع وضعیت تجاری و ارزی کشور است.

جدول شماره ۲۱: درآمدهای مالیاتی به تفکیک اجزا در سال های ۱۳۹۴ الی ۱۳۹۶ (تریلیون ریال)

شرح	سال ۹۴	سال ۹۵	سال ۹۶	رشد ۹۶ به ۹۵	سهم ۹۶	مصوب ۹۶	درصد تحقق
مالیات اشخاص حقوقی	۲۸۷/۶	۳۱۷/۵	۳۵۰/۳	۱۰/۳۳٪	۳۰/۲٪	۲۶۶/۸	۹۶٪
مالیات بر درآمد	۱۱۷/۸	۱۴۹/۶	۱۵۲/۵	۱/۹۴٪	۱۳/۲٪	۱۷۲/۴	۸۸٪
مالیات بر ثروت	۲۴/۲	۲۶/۷	۲۸/۷	۷/۴۹٪	۲/۵٪	۲۹/۵	۹۷٪
مالیات مستقیم	۴۲۹/۶	۴۹۳/۸	۵۳۱/۵	۷/۶۳٪	۴۵/۹٪	۵۶۸/۷	۹۳٪
مالیات بر واردات	۱۱۵/۵	۱۸۲/۹	۲۲۶/۷	۲۳/۹۵٪	۱۹/۶٪	۱۷۳/۸	۱۳۰٪
ارزش افزوده	۱۹۷/۴	۲۲۴/۹	۲۶۹/۴	۱۹/۷۹٪	۲۳/۳٪	۲۷۴/۸	۹۸٪
سایر مالیات کالا و خدمات	۴۹/۳	۱۱۳	۱۳۰/۸	۱۵/۷۵٪	۱۱/۳٪	۱۴۷/۲	۸۹٪
مالیات غیرمستقیم	۳۶۲/۲	۵۲۰/۸	۶۲۶/۹	۲۰/۳۷٪	۵۴/۱٪	۵۹۵/۸	۱۰۵٪
کل	۷۹۱/۸	۱,۰۱۴/۶	۱,۱۵۸/۴	۱۴/۱۷٪	۱۰۰/۰٪	۱,۱۶۴/۵	۹۹٪

منبع: بانک مرکزی به نقل از وزارت امور اقتصادی و دارایی

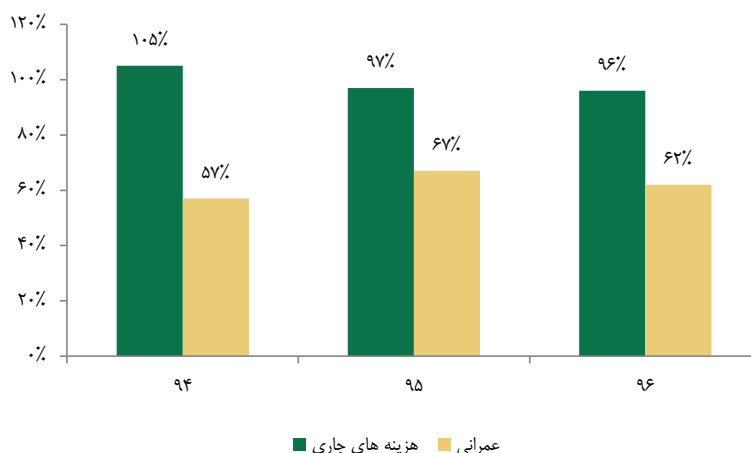
هزینه ها

رقم کل هزینه های دولت در سال ۱۳۹۶ به ۲,۸۶۸/۶ تریلیون ریال رسید که ۸۴/۷ درصد آن را هزینه های جاری (اعتبارات هزینه ای) و مابقی آن را هزینه های عمرانی در حدود ۱۵/۳ درصد تشکیل داده است. هزینه جاری دولت طی سال مذکور به ۲,۴۳۹/۴ تریلیون ریال رسید، که در مقایسه با سال گذشته ۱۷ درصد افزایش یافت و در مقایسه با هدف بودجه، ۱۳۹۶ درصد تحقق نشان می دهد. هزینه های عمرانی نیز به رقم ۴۳۹/۲ تریلیون ریال رسید که ۶۲ درصد بودجه مصوب می باشد و نسبت به مدت مشابه سال قبل ۱۴ درصد افزایش یافته است.

طی سال های اخیر عملکرد هزینه های عمرانی چندان مطلوب به نظر نمی رسد و نوسانات زیادی را داشته است. علت اصلی این امر هزینه کرد بخشی از بودجه عمرانی در سایر فصل ها (به ویژه پرداخت نقدی یارانه ها) بوده است و همچنین کاهش شدید درآمدهای نفتی دولت بوده است.

کاهش هزینه های عمرانی به معنای عدم سرمایه گذاری در زیرساخت ها و امور زیربنایی است که آسیب های جدی به سایر بخش های اقتصادی وارد می آورد و عواقب آن گریبان گیر آیندگان خواهد گردید و اصلاح آن در گذر سال ها و دهه ها انجام پذیر خواهد بود. درصد تحقق هزینه های دولت طی سه سال اخیر در نمودار زیر آمده است. بر این اساس، طی مدت مذکور بین ۱۳۹۶ تا ۱۰۵ درصد رقم هزینه های جاری مصوب در بودجه تحقق یافته است؛ در حالی که این رقم در هزینه های عمرانی طی همین مدت در حدود حداکثر ۶۷ درصد بوده است.

نمودار شماره ۴: درصد تحقق هزینه های جاری و عمرانی نسبت به بودجه مصوب طی سه سال اخیر

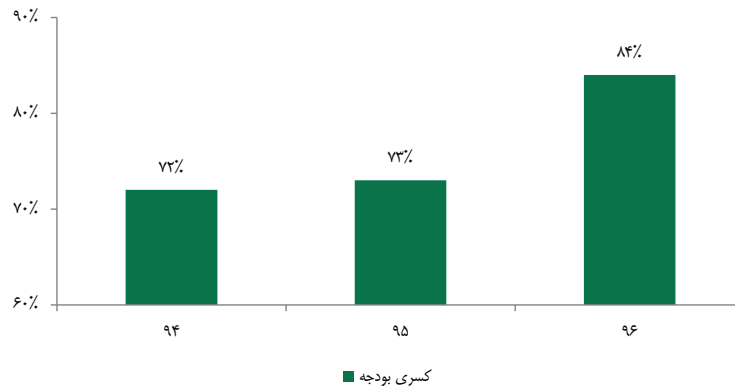

منبع: بانک مرکزی

کسری بودجه

همان گونه که در ابتدای این بخش عنوان گردید کسری بودجه دولت در سال ۱۳۹۶، حدود ۲۷۰/۱ تریلیون ریال بوده است که حدود ۸۴ درصد رقم مصوب کسری بودجه (عملیاتی و سرمایه ای) است و نسبت به سال گذشته، ۶ درصد افزایش نشان می دهد. به هر حال در اهمیت اثر تورمی این کسر بودجه تردیدی نیست، ولی نحوه تأمین مالی آن نقش تعیین کننده ای در ارزیابی آثار اقتصادی آن دارد. برای دوره مورد بررسی، آماري در خصوص نحوه تأمین کسری بودجه در سال ۱۳۹۶ آمار دیگری منتشر نشده است و بنابراین علی رغم اهمیت این موضوع، نمی توان در خصوص پیامدهای آن اظهار نظر جدی نمود.

نمودار شماره ۵: مقایسه کسری بودجه محقق شده نسبت به رقم مصوب آن طی سه سال اخیر

بخش خارجی

صادرات

بر اساس نتایج حاصل از آمار مقدماتی گمرک، ارزش صادرات قطعی کالاهای غیر نفتی در سال ۱۳۹۶، با حدود ۶/۶ درصد افزایش نسبت به سال قبل، به حدود ۴۶/۹ میلیارد دلار رسید. بررسی ترکیب کالاهای صادراتی نشان می‌دهد، ارزش صادرات «سایر کالاها» در سال ۱۳۹۶ نسبت به سال ۱۳۹۵ به ترتیب حدود ۲۲/۳ درصد کاهش یافته است، در حالیکه ارزش صادرات «محصولات پتروشیمی» و «میعانات گازی» در این سال به ترتیب در حدود ۸/۲۹ و ۳/۳ درصد کاهش یافته است.

جدول شماره ۲۲: ارزش صادرات قطعی کالاهای غیرنفتی (میلیون دلار)

درصد تغییرات	سال ۱۳۹۵		سال ۱۳۹۶		شرح
	سهام	ارزش (میلیون دلار)	سهام	ارزش (میلیون دلار)	
۸.۳٪	۳۷.۵٪	۱۶,۵۱۹	۳۲.۳٪	۱۵,۱۴۹	پتروشیمی
۳.۳٪	۱۶.۶٪	۷,۳۱۹	۱۵.۱٪	۷,۰۷۹	میعانات گازی
۲۲.۳٪	۴۵.۹٪	۲۰,۲۰۴	۵۲.۶٪	۲۴,۷۰۳	سایر کالاها
۶.۶٪	۱۰۰٪	۴۲,۴۲۸	۱۰۰٪	۴۶,۹۳۱	جمع صادرات

واردات

ارزش کل واردات در سال ۱۳۹۶، به حدود ۵۴/۳ میلیارد دلار رسید که نسبت به سال قبل، حدود ۲۴/۳ درصد افزایش داشته است. متوسط قیمت هر تن کالای وارداتی ۱۴۰۲ دلار بوده که نسبت به سال ۱۳۹۵ در حدود ۷/۲ درصد در ارزش دلاری افزایش داشته است.

تراز بازرگانی

بدین ترتیب تراز بازرگانی خارجی ایران (با احتساب میعانات گازی) در سال ۱۳۹۵ حدود ۷/۴ میلیارد دلار منفی و دارای کسری بوده است.

شرکای تجاری

بر اساس جداول ذیل سهم ده کشور عمده صادراتی و وارداتی در سال های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ آورده شده است.

جدول شماره ۲۳: کشورهای عمده مقصد صادرات طی سال های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶

ردیف	کشور مقصد	دوازده ماهه سال ۱۳۹۵		دوازده ماهه سال ۱۳۹۶		درصد تغییرات
		ارزش (دلار)	سهم ارزش (درصد)	ارزش (دلار)	سهم ارزش (درصد)	
۱	چین	۸,۳۶۹,۵۷۲,۲۲۶	۱۹/۳۲	۹,۰۶۴,۶۶۹,۶۵۲	۱۹/۳۲	۸/۳۱
۲	امارات متحده عربی	۷,۴۸۱,۰۷۶,۸۸۹	۱۴/۴۱	۶,۷۶۳,۸۴۱,۸۱۰	۱۴/۴۱	(۹/۵۹)
۳	عراق	۶,۱۳۱,۷۴۹,۵۸۵	۱۳/۶۹	۶,۴۲۵,۲۰۲,۹۵۵	۱۳/۶۹	۴/۷۹
۴	جمهوری کره	۲,۸۷۷,۰۱۳,۱۳۱	۹/۳۳	۴,۳۸۰,۱۳۳,۷۱۴	۹/۳۳	۵۲/۲۵
۵	ترکیه	۳,۲۴۷,۸۸۲,۵۱۰	۸/۵۰	۳,۹۹۱,۱۱۷,۹۰۹	۸/۵۰	۲۲/۸۸
۶	افغانستان	۲,۴۵۸,۷۷۵,۵۰۹	۵/۹۵	۲,۷۹۲,۳۳۱,۳۳۶	۵/۹۵	۱۳/۵۷
۷	هند	۲,۷۹۱,۱۹۲,۰۷۲	۵/۸۳	۲,۷۳۴,۸۹۲,۷۲۶	۵/۸۳	(۲/۰۲)
۸	پاکستان	۷۹۵,۹۶۷,۲۰۶	۱/۹۸	۹۳۰,۷۳۹,۳۳۹	۱/۹۸	۱۶/۹۳
۹	تایلند	۳۸۴,۸۱۹,۵۸۳	۱/۵۶	۷۳۰,۵۱۰,۶۷۲	۱/۵۶	۸۹/۸۳
۱۰	اندونزی	۱۷۳,۱۵۷,۳۲۴	۱/۳۸	۶۴۵,۳۳۲,۶۲۴	۱/۳۸	۲۷۲/۶۹
	جمع کشورهای فوق	۳۴,۷۱۱,۲۰۶,۰۳۶	۸۱/۹۵	۳۸,۴۵۸,۷۶۲,۷۳۷	۸۱/۹۵	۶/۹۰
	جمع کل	۴۴,۰۴۱,۷۶۴,۵۶۵	۱۰۰	۴۶,۹۳۰,۵۸۰,۰۴۷	۱۰۰	۶/۵۶

بر این اساس کشورهای چین، امارات و عراق چه در سال ۱۳۹۵ و چه در سال ۱۳۹۶ رتبه های اول تا سوم را در صادرات کشور به خود اختصاص داده اند، در زمینه واردات نیز در سال ۱۳۹۶ به مانند صادرات کشورهای چین و امارات رتبه های نخست را در اختیار دارند و پس از این دو کشور، کشورهای کره جنوبی، ترکیه، آلمان، هند و سوئیس قرار دارند.

جدول شماره ۲۴: کشورهای عمده مقصد واردات طی سال های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶

ردیف	کشور طرف معامله	دوازده ماهه سال ۱۳۹۵		دوازده ماهه سال ۱۳۹۶		درصد تغییرات
		ارزش (دلار)	سهم ارزش (درصد)	ارزش (دلار)	سهم ارزش (درصد)	
۱	چین	۱۰,۷۵۲,۸۶۵,۵۷۷	۲۴/۳۴	۱۳,۲۱۶,۲۶۶,۹۱۷	۲۴/۳۴	۲۲/۹۱
۲	امارات متحده عربی	۶,۴۰۷,۲۷۴,۲۰۳	۱۸/۵۴	۱۰,۰۶۶,۵۶۵,۸۷۷	۱۸/۵۴	۵۷/۱۱
۳	جمهوری کره	۳,۴۶۰,۳۰۰,۷۹۱	۶/۸۵	۳,۷۱۷,۲۴۲,۸۴۱	۶/۸۵	۷/۴۳
۴	ترکیه	۲,۷۳۸,۲۳۱,۰۹۱	۵/۸۸	۳,۱۹۳,۰۰۳,۴۹۳	۵/۸۸	۱۶/۶۱
۵	آلمان	۲,۵۳۷,۲۷۰,۰۵۷	۵/۶۸	۳,۰۸۳,۲۴۰,۲۳۰	۵/۶۸	۲۱/۵۲
۶	هند	۱,۹۵۵,۱۰۷,۶۲۷	۴/۱۵	۲,۲۵۵,۰۸۳,۶۶۸	۴/۱۵	۱۵/۳۴
۷	سوئیس	۱,۱۸۷,۳۳۴,۹۳۰	۳/۹۷	۲,۱۵۸,۰۶۹,۰۴۳	۳/۹۷	۸۱/۷۶
۸	فرانسه	۹۵۶,۸۶۰,۶۱۷	۳/۲۵	۱,۷۶۶,۰۴۳,۴۹۴	۳/۲۵	۸۴/۵۷
۹	هلند	۷۸۹,۵۶۹,۳۵۳	۲/۶۵	۱,۴۳۹,۰۱۳,۱۲۶	۲/۶۵	۸۲/۲۵
۱۰	ایتالیا	۱,۲۲۶,۸۸۶,۹۸۲	۲/۶۳	۱,۴۲۷,۸۰۵,۴۷۵	۲/۶۳	۱۶/۳۸
	جمع کشورهای فوق	۳۲,۰۱۱,۷۰۱,۲۲۸	۷۷/۹۴	۴۲,۳۲۲,۳۳۴,۱۶۴	۷۷/۹۴	۲۴/۲۵
	جمع کل	۴۳,۶۸۳,۸۶۸,۵۳۶	۱۰۰	۵۴,۳۰۲,۳۱۳,۱۵۶	۱۰۰	۲۴/۳۱

تراز پرداخت ها

جدول تراز پرداخت ها، مبادلات اقتصادی یک کشور با جهان اطراف در یک دوره زمانی معین را نشان می دهد. بنابراین تراز پرداخت ها تمامی مبادلات انجام شده بر روی کالاها، خدمات، درآمد، انتقالات (مانند کمک های بلاعوض) و معاملات سرمایه ای و مالی را در بر می گیرد. به دلیل گسترش مبادلات تجاری، مالی، آزادسازی بازارهای مالی و ظهور ابداعات در زمینه ابزارهای مالی و همچنین رشد روز افزون و چشمگیر تجارت خدمات در سطح بین الملل، صندوق بین المللی پول به عنوان نهاد ناظر بر کیفیت تولید اطلاعات حساب های ملی، دستورالعمل های متعددی را جهت بهبود استانداردهای جمع آوری و انتشار آمار بخش خارجی کشورها ارایه نموده تا علاوه بر شفافیت و گسترش دامنه پوشش مبادلات بین المللی، از قابلیت مناسبی در زمینه سیاست گذاری داخلی و مقایسه عملکرد حوزه خارجی کشورها برخوردار باشند. در همین جهت پنجمین دستورالعمل تهیه جدول تراز پرداخت ها در سال ۱۹۹۳ (نسخه تکمیل شده چهارمین دستورالعمل ۱۹۷۷) توسط صندوق بین المللی پول به کشورهای عضو معرفی گردید. کشورهای عضو نیز با بهره گیری از دستورالعمل های مزبور، تراز پرداخت های خود را در مقاطع زمانی ماهانه، فصلی و سالانه تهیه و منتشر می نمایند.

در حساب های ملی، تراز پرداخت ها حسابی است که جریان وجوه در مرزهای کشور را نشان می دهد و در حال حاضر شامل سرفصل های تراز حساب جاری، خالص حساب سرمایه، تغییرات نرخ ارز، از قلم افتادگی و اشتباهات آماری و تراز کل (تغییر در ذخایر بین المللی) می باشد. در بین این اجزا، حساب جاری کلیه مبادلات مربوط به معاملات کالا، خدمات، انتقالات و حساب درآمد (پرداخت نیروی کار، درآمدهای حاصل از سود سرمایه و سهام و بهره) را در بر می گیرد.

این در حالی است که جزء دوم تراز پرداخت ها یعنی حساب سرمایه در نسخه چهارم دستورالعمل تهیه جدول تراز پرداخت ها است، پوشش دهنده کلیه معاملاتی است که منجر به تغییر مالکیت در دارایی ها و بدهی های مالی خارجی یک اقتصاد می شوند. خالص تغییرات بدهی های بلندمدت و میان مدت خارجی کشور از قبیل وام بانک جهانی، پیش فروش نفت، اوراق قرضه و تامین مالی قراردادهای بیع متقابل و نیز اقلام سرمایه گذاری مستقیم خارجی در سرزمین اصلی و مناطق آزاد در حساب سرمایه بلندمدت ثبت می شود. همچنین خالص تغییرات حساب کوتاه مدت مشتمل بر فعالیت های بخش های دولتی و بانکهاست. مبادلات ارزی دولت در قالب عملیات کارگزاری در حساب های بانک ها و بانک مرکزی انعکاس می یابد که به همراه مانده تغییرات حساب های تهاتر در سرفصل کوتاه مدت منعکس می شوند. در خصوص بانک ها نیز تغییرات مانده دارایی و بدهی های ارزی (اعم از حساب های کارگزاری و عملیات مالی خود بانک ها) در این بخش ثبت شده که مهم ترین اقلام آن اعتبارات اسنادی و تغییرات حساب های دارایی بانک ها هستند.

در همین راستا موازنه پرداخت های کشور در پایان سال ۱۳۹۶ حدود ۸/۱ میلیارد دلار منفی بود، این نسبت در پایان سال ۱۳۹۵ در حدود ۷/۷ میلیارد دلار منفی بوده است. درآمد حاصل از صادرات نفت طی این مدت، ۱۸/۱ درصد افزایش یافت و از ۵۵/۸ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۵ به حدود ۶۵/۸ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۶ رسید. درآمد حاصل از صادرات غیرنفتی نیز در این دوره با افزایش ۱۴/۵ درصدی روبرو شد و از حدود ۲۸/۲ میلیارد دلار به حدود ۳۲/۳ میلیارد دلار افزایش یافت. واردات نیز طی این مدت با ۱۹/۷ درصد افزایش، از ۶۳/۱ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۵ به ۷۵/۵ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۶ رسیده است.

در نتیجه، طی دوره مورد بررسی، حساب جاری از ۱۶/۴ میلیارد دلار در سال ۱۳۹۵ با ۳/۵ درصد کاهش به حدود ۱۵/۸ میلیارد دلار، در مدت مشابه سال ۱۳۹۶ رسید. کاهش مستمر نرخ ارز حقیقی در کنار رشد مثبت اقتصادی در سال ۱۳۹۶ و در نتیجه رشد مصرف خصوصی، منجر به افزایش بیش از حدود ۲۰ درصدی ارزش واردات در سال ۱۳۹۶ شد که این امر به معنای افزایش قابل توجه در مصارف ارزی کشور می باشد. از سوی دیگر، تاخیر در وصول بخش عمده ای از درآمدهای نفتی، کاهش تمایل صادرکنندگان غیرنفتی برای بازگرداندن منابع ارزی خود به سیستم مالی کشور و نیز رشد تقاضای سفته بازی در بازار ارز به دلیل شکل گیری انتظارات منفی نسبت به آینده برجام، باعث ایجاد مازاد تقاضا در بازار ارز و شکل گیری نوسانات ارزی در روزهای پایانی سال ۱۳۹۶ گردید.

جدول شماره ۲۵: موازنه پرداخت ها (میلیارد دلار)

تغییرات	عملکرد سال				شرح/عنوان
	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	
۱۳۹۵ به ۱۳۹۶					
۱۶/۹٪	۹۸/۱	۸۴	۶۴/۶	۸۹	صادرات
۱۸/۱٪	۶۵/۸	۵۵/۸	۳۳/۶	۵۵/۳	صادرات نفتی
۱۴/۵٪	۳۲/۳	۲۸/۲	۳۱	۳۳/۶	صادرات غیرنفتی
۱۹/۷٪	۷۵/۵	۶۳/۱	۵۲/۴	۷۰/۹	واردات
۸/۴٪	۲۲/۶	۲۰/۸	۱۲/۲	۱۸/۱	تراز تجاری
-	(۶/۸)	(۴/۴)	(۳/۲)	(۴/۵)	خالص حساب خدمات و درآمد و انتقالات
(۳/۵)٪	۱۵/۸	۱۶/۴	۹	۱۳/۶	حساب جاری
۵/۶٪	(۱۹/۳)	(۱۸/۳)	(۲/۵)	-/۶	خالص حساب سرمایه
(۱۹/۶)٪	(۴/۶)	(۵/۸)	(۴/۳)	(۵/۶)	اشتباهات و از قلم افتادگی
۶/۲٪	(۸/۱)	(۷/۷)	۲/۲	۸/۶	موازنه کل (تغییر در ذخایر)

منبع: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران